

Poznan i perspektiv

Varför har demokrater kring hela världen blivit upprörda över händelserna i Poznan? Varför har de angräpits de myndigheter som slog ned strejkerna, demonstrationerna och revoltförsöken? Varför betygar de sin sympati och sin medkänsla för de polska arbetarna? De frågorna har efter Poznan oavbrutet framförts av kommunister och kommunistisympatisörer, kanske i några fall också av ärliga demokrater. Ingen stat kan väl, säger man, tillåta laglösheter och övergrepp från de styrdas sida, överallt utgår man från att i sista hand polis och militär måste anlitas för att upprätthålla lugn och ordning. Den starka reaktionen mot Poznan är alltså, fortsätter resonemanget, ett utslag av rent hyckleri; Poznan begagnas helt enkelt som ett propagandamedel mot det ryska blocket. Slutatsen blir att det självfallet var riktigt att de ryska pansarvagnarna sattes in mot de polska arbetarna.

Det är en förvriden replik, en förvriden tankegång. Men den är värd ett uppriktigt och reflekterat svar, ett svar som med nödvändighet måste ta upp skilda frågor och innefatta synpunkter på olika plan.

Till stor del beror reaktionen säkerligen på den ohyggliga stränghet som myndigheterna har visat och nu visar. Från en demokratisk stat har vi knappast sedan årtionden exempel på ett sådant bruk av militär och militära maktmedel. I England framstår Peterloomassakern för 140 år sedan, då en folklig demonstration skingrades av kavalleri och några människor dödades, ännu i dag som ett fruktansvärt och avskräckande exempel. I Frankrike och Amerika har brutalteter av denna art även senare förekommit, men alla utgår från och följer numera principen att militär får användas blott i yttersta nödfall och med största möjliga försiktighet. I Sverige har vi ännu Sundsvallsstrejken år 1879, då militär användes mot strejkande — dock utan blodsgjutelse — i minne; Adalsaffären, då på grund av en serie misstag och olyckliga tillfälligheter arbetare blev skjutna vid en demonstration, betraktas av alla som en tragedi. I Poznan, liksom i Östberlin tre år tidigare, var det för myndigheterna naturligt att omedelbart bruka de ryska stridsvagnarna mot strejkande och demonst-

ter. Och medan det i demokratierna är en given sak att människor som av nöd och förtvivilan drivs till olagligheter skall behandlas med största mildhet, förklarade de rysk-polska härskarna genast att här förelåg utländska stämplingar och här skulle lagens strängaste straff tillgripas. Att skjuta hundratals människor och att dra hundratals andra inför domstol var ett led i förtryckarnas eljest så stilla och friktionsfritt fungerande system.

Vidare: vad de polska arbetarna gjorde i Poznan, vad de straffades och straffas för, var till stor del sådant som i demokratierna betraktas som okränkbara rättigheter för medborgarna. Vem kan i Sverige, England eller USA föreslå eller fantisera om att arbetare med våld bör hindras att strejka och demonstrera? Men i Ryssland och dess satellitstater är strejker straffbara, likaså alla demonstrationer som inte myndigheterna själva anordnar. Episoden i Poznan kastade ett klart om också hastigt släckt ljus över det rådande förtrycket. Det blev för alla tydligt, det inristades i allas sinnen att där lever människor i en ofrihet som vi här knappast kan före-

ställa oss; den stora massan av befolkningen är slavar åt de härskande, och varje spontan aktion från slavarnas sida krossas med en hårdhet som, utanför Hitlers och Mussolinis tyrannier, i den västliga världen sedan länge är okänd och förhatlig.

Avgörande är likväl en annan sak. Demokratins högsta grundsats är den politiska friheten och den politiska självstyrelsen. Vi anser att människor och folk som saknar dessa rättigheter, som lever underkuvade och fjättrade, är moraliskt berättigade att även genom revolution söka vinna friheten och bryta bojorna. Den tanken har varit vägledande och inspirerande sedan de amerikanska och franska revolutionerna för bortåt två hundra år sedan; den framfördes redan långt tidigare av engelska och franska föregångsmän, ja, redan i medeltidens och antikens politiska spekulation. Därför följde demokratierna frihetsrörelserna ute i världen, 1830 och 1848 och 1918, de polska upproren 1831 och 1863, ryssarnas och andra undertryckta folks kamp mot tsardömet, med samma känslor som vi nu har inför de snabbt nedtrampade rörelserna i Östberlin och Poznan. Inom svensk liberalism och socialdemokrati

är den hållningen en gammal och fast tradition. Oavbrutet förklarade Hjalmar Branting, för att blott nämna det namnet, att uppror för att nå folkstyrelse var medborgarnas rätt. Utan denna tro på en rätt över lagen, på en moral över makten, skulle den väldiga omdaning i vilken vi alla ser ett framsteg aldrig ha varit möjlig.

Nu sägs det att läget under den kommunistiska diktaturen är ett annat än i den överherrsstat där en kung, en aristokrati, en minoritet, av förmögna och bildade härskade över den stora massan. Kommunismen för just flertalets talan, förklarar det, även om det sker i strid mot flertalets medvetna önsknings, ty det är kommunismen, och endast den, som känner folkets verkliga intresse; därför är det de ryska officerarna på stridsvagnarna, inte de polska arbetare de skjuter ned, som i grunden representerar det polska folket. Den tanken, utformad i tysk romantik för hundra år sedan, är blott en ny variant i försöken att rättfärdiga fåtalsväldet. Enväldskungarna och aristokraterna sade sig också företräda folkets verkliga intresse; furstarna krossade uppror av förtvivilade bönder för hundratals år sedan med i det centrala samma ideologi som nu är kommunisternas, nämligen att de visste vad som i grunden var bäst för massan. Det är samma eländiga strävan att förhärliga förmynarnas och tyrannernas makt och metoder.